№ 62 Ապրիլի 28 (Մայիսի 10) **1879** Ապրիլի 28 (Մայիսի 10) № 62

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի:

Բաժանորդագրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Յօդուածներ(?) ուղարկվում են այսպէս՝
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այդպէս ոչինչ չէք փոխի.—Ներքին տեսութիւն. Սանկտպետերբուրգի [illegible]. [illegible].—[illegible] տեսութիւն. [illegible]. [illegible].—[illegible].—[illegible].—Յայտարարութիւններ.—[illegible]

ԱՅԴՊԷՍ ՈՉԻՆՉ ՉԷՔ ՓՈԽԻ

Թիւրքիայի հայերը ամեն տեղ առաւելութիւններ են վայելում: Ի հարկէ չէ կարելի չը համաձայնել այդ անսասան(?) ճշմարտութեան. Հայ ազգայինները և հայ աշխատաւորները այժմ ամեն տեղ առաջ տանում... Շատ բարի գործ է....

Բայց հայերը վայելում են այդ առաւելութիւնները միայն իրանց համար, գործածում են այդ առաւելութիւնները միայն հայ ազգի շահերին:

Դժուար թէ ասողը ստոր չէ բառաքննութեան(?), ամեն մի հայ չէ տրամադրել բարձր, կրթված, գրաւէ գրական գործիչ,—բայց հայերին շրջապատող ազգերը, քրդերը և թիւրքերը գտնվում են նոյն վիճակի մէջ կր թեան՝ տգէտ, մոլեռանդ, բարբարոս, վայրենի, կոպտաբարոյ, հարստահարող, աւազակ....

Դժուար թէ Թիւրքիայի հայը բաւականութիւն գտնի,—մինչդեռ գտնվում է փոփոխելու այն անտանելի հանգամանքները, որոնց մէջ գտնվում են Թիւրքիայի հայերը, շրջապատուած վայրենի, բարբարոս ազգերով:

Թիւրքը և քիւրդը հարստահարում են, ճնշում են, բռնաբարում են հայերին,—մինչդեռ վայրենի մարդու համար մի և նոյն չէ՝ տգէտ է հայը, թէ բաւականութեան է, մինչդեռ քիւրդերը և թիւրքերը նոյնպէս չեն հարստահարում, նոյնպէս չեն ճնշում հայերին, եթէ նա բաւականութեան գտնուել, նոյնպէս չեն ատելու հայ կեանք և հայ կրթութիւն, եթէ խնամում էր հայ երիտասարդը, կենդանի կամ կոչուէր առաւելութեանց նոր....Նորանից ինչ փոխվի.... Մինչդեռ քիւրդի համար ամենից դժուար է բռնաբարել առաւելութիւնը որ ա[illegible]

նէան հայ գիւղերին, բան թէ՝ անգրագէտ հայ կեանք....

Կարծում էր, գուցէ, որ թիւրքը և քիւրդը առանձին յարգանքով կր տածէն գէպի հայոց կամ հայտատեղին, երբ կիսվեցան թէ՝ նրանք Լուսաւորչի հետ միաբանութեան առաւելութեանց են աւաքումն իրանց տաուածքը.... Կարծում էր, որ հայը կը կարողանայ առել թիւրքին կամ քիւրդին՝ տարօրինակ աշխոյժ է գիտնական, խմ կամք և խմ աշխարհ, որոնցով միայն առաւելութեան...: Վայրենի մարդու համար մի և նոյն է՝ հարստահարել առաւելութեան, կամ տգէտ մարդուն, առևանգել բաւականութեան կամ անգրագէտ կնոջը:

Երեւակայեցէք մի մարդու, որ ապրում է շրջապատուած գազանների մէջ և կարծում է, որ կարողանալով այդ գազանների միտքը իր քաղաքակրթութեան մէջ առաւելութիւններ կր ստանայ. փոխանակ չը ստանայ նոյն խաղաղ ճանապարհները մարդկային, նրանց աշխարհ երկիրը, նրանց ազատութեան կամ փորձը....

Նոյնը առաւելութիւն և հայը Թիւրքիայում. նա իրան իր շահերի համար առաւելութեան է վայել, իրան առում է, ասում է չէ հասցնում որ իրան շրջապատող և իրան վնասող ազգերը գազանական նոյն վայրենի, բարբարոս գրականութեան մէջ են գտնվում, որոնց մէջ գտնելով այնպէս է նրան հարստահարել, ոտնակոխ իրանց բաւականութեան համար....

Բաւական չէ իրան բաւարարել, այլ պէտք է աշխատել բաւարարել և այն բարբարոսներին, որոնց ամեն բարեկեցիկ տարրը են գտնվում կրում աւեր, եթէ ոչ ի դէպ է, ջանը ջանալ, ի դէպ են թոյլ տալ ճակատը,—դա հերքէք հանդուրժութիւն և ազատութիւն չէ ասել և վայրենի մարդուն գտնելով չէ յարգէի, որ ինքը ընդ միայն բաւականութեամբ....

Վերջացրէք եթէ կր համաձայնէք Թիւրքիայի հայը, որ բաւական չէ միայն իր շահերին կրթելու, այլ պէտք է աշխատել իր առաւելութիւնների մէջ բերել, այլ պէտք է կրթել և այն ազգերի շահերին, որոնց հայերի ամենօրեայ պէտք(?) թշնամիներն են: Իր սեփական պարտքը ամենից առաջ տանելով, հայը պէտք է աշխատի կրթել քիւրդի և թիւրքի շահերը, որպէս զի հայի սերտ կապը հասարակութեան մէջ վայրենիներին:

Ի դէպ է ասել, հայը վայելում է իր առաւելութիւնները միայն իր համար, առանց աշխատելու թողնել իր ցեղերը թիւրք և քիւրդ գալ ամենայն. նա գտնվում բարբարոսներով շրջապատված կը մնայ.... վայրենի մարդու որի մի հարուած կարող է բաւականութեան ազգի մնացորդ կեանքի գործի արդիւնքները մի բոլորում ոչնչացնել: Մէկ րոպէ ամենակատար գազանական կարող է ոչնչացնել.... դարերից ի՞նչ կանչէ բան կայ՝ ազատել մարդկութիւնը...

Յարկաւոր է, որպէս հարուստ ազգերը համար նախ և առաջ աշխատել տալ կրթել ամբողջ իրեն իր տեղը, բաւարարել նրանց

Դ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Ներքին հասկացում(?) ապրում էր մեր ականաւոր թղթակցից ստացած մի հեռագիր Մոսկովից, որ հաղորդում է թէ մեր յայտնի գրող և հրապարակախօս, Լազարեան ճեմարանի, փոխանօրէնը այս ամսի 26-ին:

Նա ծնվել է Թիֆլիսում 1812 թուին, որով 67 տարեկան էր:

Նազարեանցի ծնողները ծագումով Ղարաբաղից էր, որտեղից նրանք եկան Թիֆլիս քաղաք: Սարգիս Նազարեանցի հայրը քահանայ էր, եկ նրանց քահանան և ապրեց Մոսկովում նրա ամուսինը, աւելի շատ ջանքով, որտեղից ամենից կասկածը Սանկտպետերբուրգ էր:

Փոքրիկ Նազարեանցը սկսեց իր ուսումը Թիֆլիսի մէջ, ընտանեկան մի դպրոցում Գեւորգ դպրոցական մեր, որի քանոնը նաև Եւրոպա իր հայրը, և ով ժամ առաջն ուսումը ստացել է Դորպատի համալսարանի մէջ:

Այնտեղ է ապարանքից նորա

բանալը հասարակական մտքերը, հաճ[illegible],—մեր յայտնի չէ, բայց յայտնի է որ 1832 թուին, նա ուղեւորվեց Թիֆլիսից դէպի Դորպատ: Իր բարձրագոյն կրթութիւնը Դորպատի համալսարանում ստացաւ, որտեղ բարձրագոյն գերմանական տարբ կրթութիւն, նա ծանօթացաւ գերմանական և այդպիսի գործունէութեան մէջ փիլիսոփայական բարձր ծանր, հնդկաստանի գրականութեան ազգի:

Իր առաջ, թէ եւրոպական գիտնականների շրջանին Նազարեանց յայտնի է որպէս քննադատ, նա արեւելեան մի մասի ուսումնական դասախօսներ. նա արժանի էր Կազանի համալսարանում, յետոյ Մոսկովի Լազարեան ճեմարանում:

Բայց հայերին նա յայտնի է, որպէս «Հիւսիսափայլ» ամսագրի խմբագիր և հրատարակիչ: Այս ամսագիրը սկսեց հրատարակվել 1858 թուին Մոսկովում. Մի ուսումնական աշխատակից, Միքայէլ Նալբանդեանի գործակցութեամբ, «Հիւսիսափայլը», թէև ընթերցողների փոքր շրջանից էր կարդացվում, բայց իր ժամանակին, Հիւսիսափայլի գործեց առանձնայատուկ նոր դպրոցական թեմաների մէջ, թէ նոր, հնացած աշխարհահայացք թէ՝ գրական գործունէութեան մէջ մեծապէս և թէ երիտասարդական հոգեւոր դերի մէջ, այդպիսի մի բանի հետ հանդէս հիմնադրութիւններ ի գործունէութիւն փոխ Նազարեանց բարեկարգում է այն հասարակական թշնամութիւնը որ յարուցեց իր դէմ Նազարեանց իր գործունէութեամբ: Հոգեւորականները և միջնադարեան Մերին հայրապետների բարեփոխումն ամենահաստատ, ամենավատ թշնամիներն էին:

Այդքէն 1864 թուին դադարեց հանդիսավորաց ընդհանուր «Հիւսիսափայլը» դադարեց, և նա երբէք չը վերակենդանացաւ:

Նախատակած թղթակիցներում Նազարեանց հասկացիք Թիֆլիսի աշխատակից հրապարակագրին գրողի առաւել, բայց երկար չը կարողացաւ զինվել Թիֆլիսի հայ թերթակցի(?) խնդրով շրջանի մէջ....

Մոսկվա վերադարձած, նա կրկին ընդունվեց Լազարեան ճեմարանի ուսուցիչների պաշտօնում, որի մէջ և մնաց մինչև մահը:

Նորա հետ մեռաւ մի Նազարեանց, թէ՝ բան է՝ մեծ գործ կատարեց հայ գրականութեան համար իր «Հիւսիսափայլ» ամսագրով հրապարակի, բայց նա ամենից գիտնական մարդ էր, բան թէ ժողովրդական գործիչ, բան թէ հրապարակախօս: Նրան ամենայն ուղղութեամբ այն կարող է լինել, որ պէտք է հասարակական գործունէութեան մէջ առաջնորդ գիտութիւններից, Նազարեանց մինչև իր կեանքի վերջը չը կարողացաւ բաժանվել հրապարակախօսական գործունէութիւնից: Մահուանից է որ նա յաւիտենական, ընկերից հայ